

Einzelgänger elnyerte igazolását, a többi pedig igazán nem fontos.

A többi csak egy Silone-nak fontos. A többi: tehát nem a magam üdve, nyugalma és idillje, de a nép üdve, harca és közösségvalósága. Elég volt: ezt csak az az intellektüel igazolhatja plakátpózbán, aki elfelejti, elejti a tömegvalóságot, a nép ügyét. Ignazio Silone új könyvének (*Brot und Wein*) Oprecht Verlag, Zürich) minden sorra ordíthatná az „elég volt” pesszimizmusát. Minden adottsága, minden jogosultsága meg volna a kapitulációhoz és mégis tetté lényegül, mert valóság, mert igazság kérelhetetlen tisztasága Zengő tisztaság, makulátlan szépség ez a regény, amelyet egyszer vet egy évtized. A nagy eretnekek mély lényeg vallásossága: az emberszolgálat lüktet benne: „Akinék az életét ezen a földön nem a körülmények, nem a környezet és nem haszonlesés határozzák meg, de a jog és igazság következményekkel nem törődő harca, az nem lehet ateista, az az örökkévalóságban él és az örökkévaló ő benne”. Az örökkévaló emberszolgálat a testvéri élet igazának keres utat.

Pietro Spina, a regényhős, emigrációban él. Türelme fogytával visszazökik Olaszországba, hogy ott friss lendületet hozzon az ellenállásba. Szülőföldjén, a kafonék hazájában — a Fontamarából ismert környezetben — amikor hosszú hetek munkája után, azt meri hinni, hogy sikerült valami, akkor a legdöntőbb órában — az abesszíniai mozgósításnál — legfontosabb összekötő embere a szemébe vágja: „Tévedsz! Ez a nép háborúja, ez a civilizáció háborúja”. A hazugság dinamikája újra győzött! Ha a Korunk olvasói visszalapoznak a szeptemberi számban közölt regényrészletre, minden magyarázatnál jobban értik meg azt az atmoszférát, melyben Spina megkísérli a lehetetlent. Van abban valami tragikus heroizmus, amikor ez az ezer veszélyt magára vállalt Spina a háborús mámor szédültjeitől megundorodva és kétségbeesve, dühödte tehetlenségében, egymaga mázolja tele éjszaka a falakat háborúellenes jelszavakkal. Tömeg nélkül a tömegért. És egyedül. Einzelgänger... Einzelgänger szintén. De nem a menekülő.

Spina: Einzelgänger, de a körök egyre jobban hullámszanak és egyetlen ember nyomán megindul az erjedés. A szimpla regénycim is mélyebb értelmet kap, lényegét már nem Spina példázza, de a harcban elhullott társ halotti torán biblikus értelemmel kenyeret és bort osztogató parasztapa másutt néptudattá sulyosodott szavai: „Egyetek, ez az ő kenyere. Igyatok, ez az ő bora. Ő segítette kenyérré és borrá... Emberi javak a kenyér és a bor, olyan mint ő: kilenc hónap kell a megszületésükhöz. ...A kenyér ezer buzmagból áll. És mégis egységet jelent. A bor is ezer szőlőfűrtből készül és ez is egységet példáz. Egyforma és hasznos dolgok egységét. Ezért az igazság és testvériség is olyan dolgok, melyek jó! összeillenek”.

A III. Birodalom irodalomdiktátorai — a vér és föld csodáját kőklerkedve rekedtre kiáltott torokkal követelik, parancsolják, szuggerálják a Blubo-irodalmat: a regresszió népidégen érdekeinek falazó misztikus, tehát hazug nép- és közösségtudatot. De a Blubo-remek csak nem akar megszületni. De néptudattá, népközösséggé, tényleges Blubová: népvalósággá kristályosodott Silone regényében. És ez nem véletlen. A népi erők és népi sajátságok csak ott tükrözhetnek kézzelfogható, érzékelhető valóságot, ahol a néptudat egyjelentésű a szociális tudattal.

Fábry Zoltán

A VÉDELEMÉ A SZÓ. A modern irodalom gyakorlata és kritikája mindinkább igazolja azt a felfogást, hogy az irodalomban minden a körül a kérdés körül forog, hogy milyen a mű viszonya a valósághoz. Formai szempontból Engels nyomán hasonlóképp mindinkább előtérbe kerül a

„részletek vaiószerűségé”-nek követelése és ha már nem is válik be az a polgári dekadens l'art pour l'art tétel, hogy a művészetben a „micsoda” (értsd: tartalom) semmi, a „hogyan” (a forma) pedig minden, nem dőlt meg az örökkön létezett axióma, hogy a művészi forma úgy hozzátartozik a mű művészi és mindenféle tartalmához, mint az ember bőre az emberhez, a tartalom éppugy nem él meg egy percig se a megfelelő — mondjuk: *adaequat* — forma nélkül, mint ahogy semmi értéket nem képviselhet akár tíz év vagy tíz évtized „szükséges társadalmi munkamenyisége”, ha a termelt tárgynak nincs meg az *adaequat* használati értéke. Sajnos, ilyen, hogy ugymondjuk, elemi iskolába való dolgokkal kell Kezdenünk a beszédet Petre Bellu könyvével kapcsolatban. A legszembeötlőbb ebben a könyvben, mert mindjárt az első oldalon feltűnik: hogy szerzőjének semmilyen irodalmi nevelése nincs. A végén is, amikor már a könyv ideológiai tökéletlenségét is ismerjük, a formai ügyetlenséget fájjaljuk leginkább, mert az az érzésünk, hogy a történet, amit olvastunk, lehetne jó, lehetne igaz is, ha nem volna olyan „ponyvamód” előadva.

Igaz, az író, mint az kezdőkkel minden mesterségben megszokott történni nagyfába vágta a fejszét. Témája a bordélyháziban felnevelkedett prostituált gyermeke, a „strici” élete, a társadalmi számkivetettség, illeszkedése és végül is: „bosszuállása”. Tulajdonképpen nem más, mint adalék a prostitúció kérdéséhez. Ez egyike azoknak a témáknak, amelyek ősidőktől fogva, legalább is a görög hetäerák idejétől fogva izgatják író és közönség fantáziáját, amely számtalan változatban fel-felbukkan minden korok irodalmában, de amelyről a sikerült könyveket formálisan megszámlálhatjuk két kezünk ujján, a maganemében kitűnő *Kameliás Hölgvet*, *Kuprin* híres Jámá-ját és É. *Jerusalem s Balom Asch* egy-egy könyvét. Mint minden excentrikus regénytárgynál, a nehézség nemcsak abban van, hogy a prostituált millió és a prostituált lelkiség a nagyközönség előtt *terra incognita* s így csak kivételes esetekben képes kiváltani az olvasóban általános emberi alapon az együttérzést, hanem főleg abban, hogy mert a szóbanforgó esetek, emberek, sorsok, csak egészen a társadalmi periférián léteznek, bennük mindig az *egész társadalom* problémája felvetődik, nem egy köré, hanem az egész mai társadalomé, helyesebben az egész emberiségé, az árutermelés kezdetei, sőt a törzsrendszer bomlása óta. A fentemített „nagy ágyuk” is kénytelenek lemondani a teljességről, megelégszenek az „adag” felével. Az öreg Dumas, például nem a prostituáltat, hanem *csak* a prostituált anyát írja meg, mert ezzel könnyebben hozzáférkőzik a „rendes” ember szívéhez és könnyzacskójához, míg Kuprin, mint amolyan ultra-realista, megelégszik a riportszerű bemutatással, óvakodván mélyebbre nyulni. Még a *rendes*, szerelmét pénzért adó prostituált hagyján, könnyebb megértetni, elfogadtatni, sajnáltatni és szerettetni. Lényegesen nehezebb azonban az irodalomba „plasztirozni” a „strici”-t, és úgy megírni, hogy annak lelkivilága feloldódjék az átlag-ember mentalitásában, annak sorsa érdekeljen, sőt, felháborítson, egyszóval, a strici, mint erkölcsregény, Sittenroman. Ez olyan szellemi, (kulturális és erkölcsi) fölényt, annyi élettapasztatatokon és irodalmi kulturán nyugvó elmélyedést, olyan lélek- és ember-festő erőt követel az írójától, amilyen csak a legnagyobbaktól várható, semmiképp se kezdő „munkásirótól”, aminek szerzőt már az előszóban pártfogója, Panait Istrati bemutatja.

Hanem van még egy ut, sokkal könnyebb, járt és ismert ut és valamit mégis ígérő, amely a komoly átlagolvasó (közelebbről nézve: az iskolázott közép és kispolgár, a könyvolvasó munkás, az egyetemi és dolgozó ifjuság) megkerülésével a szakácsnők és uccaemberek szívéhez ve-

zet: s kalandregény. Petre Bellu ezt az utat választotta, de nem praktikus meg gondolásból, hanem egyszerűen igazi irodalmi iskola hiányában s mert ezen az uton is hozzáfért a művészetében kiváló, de irodalmi és politikai ítéletében felette tisztázatlan Panait Istraitól egy ajánláshoz és ezen keresztül a komoly kiadóhoz, aki az írást kinyomtatta, reklámozta, terjeszti.

A szakácsnő alatt pedig, hogy legyünk tisztában, nem azt a nőt értjük, akinek ebédfőzés a foglalkozása, hanem általában azt a primitív, nagyjában még a falusi babonák, ördög-angyal-legendákon nevelt izlésű embert és viszont az ucca-ember alatt korántsem azt a munkást, aki az uccán lóg, hanem azt a deklasszált és demoralizált réteget, amely az uccán a „palira” les, legjobb esetben borotva pengét, a legrosszabb esetekben leánytestet árul vagy zsebeket ürít—egybefogva mindazt a lumpenkisburzsoát és lumpenproletariátust, amelynek egyik fő, uccai és konyhai helyzetéből adódó lelki sajátsága, hogy az kívülről, formálisan az uccáról vagy a konyháról les be az uri szalonokba, és pedig sóvárogva és illő tisztelettel és az olvasmányától is azt kívánja, hogy az vad emóciókon, durván primitív effektusokon keresztül bevezesse őt a szalonok világába.

Petre Bellu hőse egy prostituált lánynak és egy dús gazdag földesurnak törvénytelen gyermeke, akinek regénye nem az, hogy a bordélyház gyermeke a bordélyháztól igyekszik és nem bír szabadulni, hanem az, hogy az apai (nagyuri) házba igyekszik váltakozó sikerrel feljutni, ezen az uton nő, bukik, öl és áll a bíróság előtt. Az írást tehát elsősorban az teszi füzetregénnyé, a konyha és az ucca regényévé, hogy ami abban végbemeget, nem a munkafrontján megy végbe (a hős egyetlen egyszer meg nem kíséri, hogy produktív munkával érvényesüljön), hanem ugyyszólván két szalon között, a bordélyház „szalon”-ja és a földesuri kastély szalonja között.

Ezzel a tisztán tartalmi, mondjuk világnézeti (amennyiben a lumpenproletariátusnál lehet világnézetről beszélni) szervi bajjal a könyv még lehetne formailag, „tisztán” irodalmilag jó, vagyis még felvergődhetnék a jó polgári „társadalmi” regény nivójára: szalónszinű milliőrajzzal, emberfestéssel, ~~azzal~~ a „hogyan”-nal, amiről legelői beszélünk. Ezt pedig Bellu nagyon elhanyagolja. Szinte véletlennek látszik, hogy a sok papír-báb egyikében másikában itt-ott életet is érzünk s hogy egyiküknek, egy prostituált lánynak, aki a hős „lelki anyja” és pártolója szerepét játszsza, a végén sikerül valamennyire élő emberré varázsolódnia. Ebben az emberben sűrűsödik össze a regénynek mégis érezhető valamelyest humanista etikája is: menj innen, menekülj ebből az életből, légy ember, mint a többi emberek! Sajnos, ez is csak spontán melléktermék, mert maga a főhős, akinek a nevében az elsőszemélyben irt regény beszél, se nem él igazán, se ilyen emberi magaslatra nem emelkedik. Ennek minden etikája az erősen deklarált „gyermeki jussom” vagy „apai jogom”. Hogy a könyvet mégis viszonylagosan érdeklődéssel olvashatja a valamennyire kulturált ember is, az a mese fordulatosságának és kerektségének tudható be, amely különben tehetségesebb és kulturáltabb író kezében igazi nagy valóság-regény keretűl is szolgálhatott volna.

Ez nagyjában minden, amit *A védelemé a szó* védelmére felhozhatunk és ezt is számítva, alig emelkedik felül azoknak a füzeteknek a nivóján, amelyeknek címlapján az a bizonyos szerencsétlen férfi látható, ki átszurt szívvél hűtlen szerelmese előtt térdel...

A román kritikának egy szava se ehhez a könyvhöz, se a szerző hasonló könyveihez. De a magyar kiadást bizonyos oldalról mindunt-

lan, mint progresszív, sőt, munkásirodalmat ajánlják s nem szűnnek meg hangsúlyozni az író munkás voltát. Tisztelet-becsület mindenkinek, aki a mai s itteni munkássorsban önerejéből odáig jut, hogy regényt olvas, sőt könyvet ír. Szubjektive hatalmas teljesítmény. De értsük meg már végre: ahhoz, hogy egy mű progresszív és munkásirodalom legyen, nem elég, ha az írója szegény származású, de még az se, ha munkásokról ír: a munkásság, mint osztály nézőpontjából kell írnia. És fordítva is áll: nem elég, ha egy mű haladó nézőpontból íródik: az írói mű sorsát eleve eldönti, mint kétszer is mondtuk s harmadszor is hangsúlyozzuk: a „hogyan”. Lehet sokfélét, sokféleképpen, nehéz és hiábavaló volna felsorolni, mi minden volt, van és lehet. Egy biztos: társadalmi regényt, erkölcsregényt csak valószerűen (realisztikusan) lehet írni, valószerű mesével, valószerű emberekkel, valószerű beszéddel és attitűdökkel. És ezt nemcsak Petre Belluval és könyvével kapcsolatban mondtuk. A magyar nyelvterületen jelentkező haladó irodalmi fiatalságban még sok olyan ferde nézet él, amelyekre a mondtak felelnek. „A munkás „származású író — munkásíró” és „Mindен jó, ha jó a csattanó” ez lehet reakciója annak a felfogásnak, hogy *csak* a tehetség számít, s minden egyéb magától jön, de ennél nem kevesbé hamis, azzal legalább egyformán korlátozott és a haladás szempontjából talán még károsabb és veszélyesebb.

Köves Miklós

EGY SPANYOL TÁRSADALMI REGÉNY. Nincs irodalom, amelyben égetőbb lenne a földről beszélni, mint a spanyol. Azt az éleslátást, amit tíz évvel ezelőtt még elméleti kérdések megoldására használtak fel a spanyol írók, ma a nélkülözés és a föld harcának szolgálatába állítják. *César M. Arconada* első regényében, (*Szegények a gazdagok ellen*), ami a köztársaság kikiáltásának másnapján jelent meg, a művész még nem nagyon talált magára. Regényén érzett valami mesterkélt naturalizmus. Ennek ellenére akadtak valóban népies szellemű részei, különösen ott, ahol a széles epikájú és *megrázó* mélységű társadalmi harcokat érinti. Ha ezek a harcok a maguk irodalmát is megszülik Spanyolországban, úgy nem kétséges, hogy ez az irodalom megtalálja monumentális elbeszélő műveit, annál is inkább, mert ezekhez a művekhez rengeteg a népi anyag s a hagyomány nevelő talaja lehet. Ezért hat oly autentikusan például *Alberti*, a költő. Teli népi emlékekkel, szinte készen kapja a magasra csigázott érzést magával hordozó ritmust, mely a hallgatóknak és a követőknek egész a szívéig gyűrűzik.

Arconada második regényében (*Földosztás**) felfedezhető a spanyol népi elbeszélő költeményeknek az a hangulata, a régi tüzes spanyol románok ama ritmusa és lírai egyszerűsége, melyben ujjá ébred a spanyol nép évszázados története és örökös harca a földdel és a feudalizmussal, mely itt sokkal erősebben horgonyozta le magát, mint máshol. Szinte hallható a Comuneros-ok lázadásának dübörgése, a spanyol XVI. század e nagyszerű mozgalmáé; szinte látható a rengeteg nyomorúság, amit türelemmel állt ki e heves, tragikus nép egész az októberi napokig. Arconada az igazi huron játszik. Könyve lassu, súlyos és egyszerű, amilyen az igazi epika. A könyvnek valódi az éghajlata. Nem kívülről megírt; a teljes igazságot tükrözi; átértett és költői szenvedéllyel fűtött. A spanyol föld és a spanyol nélkülözés valósága szól belőle. „Kétségkívül, ti pásztorok, ti más földeken laktok, ti nektek más a fogalmatok az éhségről. Számotokra az éhség valami téli kép, egy szélrohamtól sötétített

* Megjelent legújabbán franciául is *Le Partage des Terres* címen (Et S. I. Paris 1936.)